

2023. gada vasaras valsts vienotā jurista profesionālās kvalifikācijas eksāmena tiesību teorijas, tiesību filozofijas un Latvijas tiesību vēstures jomas teorētiskās daļas jautājumu un praktiskās daļas uzdevuma (kāzusa) vērtēšanas vadlīnijas

Teorētiskās daļas jautājumi

1. jautājums. Tiesību teorija

1. Tiesību normu iztulkošana jeb interpretācija ir primāra un svarīga juridiskā metode, kuras pareiza izpratne ir pamatā precīzai tiesību piemērošanai un nepieciešama kvalitatīvam jurista darbam. Tiesību normu iztulkošanai jeb interpretācijai būtiski noteikt arī tās robežas, proti, ciktāl tiesību piemērošanā iespējama tiesību normas iztulkošana un kad tiesību piemērotājs jau veic tiesību tālākveidošanu.

a) Īsi izklāstiet tiesību normu iztulkošanas jeb interpretācijas kā juridiskās metodes būtību (ko tiesību normu iztulkošana jeb interpretācija nodrošina tiesību piemērošanas procesā?) un mērķi (kāpēc tiesību normu iztulkošana jeb interpretācija nepieciešama tiesiskajā sistēmā?), norādiet arī pazīstamākās iztulkošanas teorijas (3 punkti)

b) Norādiet galvenās interpretācijas metodes (paņēmienus) ar īsu to satura izklāstu (3 punkti)

c) Īsi raksturojiet robežu, pēc kuras sasniegšanas vairs nav iespējama tiesību normas interpretācija un ir veicama tiesību tālākveidošana! Kādos gadījumos attaisnojama (pieļaujama) tiesību tālākveidošana un kādas ir tās robežas? (4 punkti)

1. jautājuma vērtēšanas vadlīnijas

1. Tiesību normu iztulkošana jeb interpretācija ir primāra un svarīga juridiskā metode, kuras pareiza izpratne ir pamatā precīzai tiesību piemērošanai un nepieciešama kvalitatīvam jurista darbam. Tiesību normu iztulkošanai jeb interpretācijai būtiski noteikt arī tās robežas, proti, ciktāl tiesību piemērošanā iespējama tiesību normas iztulkošana un kad tiesību piemērotājs jau veic tiesību tālākveidošanu.

a) Īsi izklāstiet tiesību normu iztulkošanas jeb interpretācijas kā juridiskās metodes būtību (ko tiesību normu iztulkošana jeb interpretācija nodrošina tiesību piemērošanas procesā?) un mērķi (kāpēc tiesību normu iztulkošana jeb interpretācija nepieciešama tiesiskajā sistēmā?), norādiet arī pazīstamākās iztulkošanas teorijas (3 punkti)

1 punkts par interpretācijas būtības izklāstu

Būtība: tiesību normu teksta, to satura, mērķa un jēgas plašākā nozīmē (likumdevēja griba, normas mērķis, pamatojums, nolūks, jēga) noskaidrošana. Tiesību normu *ratio legis* noskaidrošana.

Punkta iegūšanai pietiekami, ja no sniegtās atbildes ir skaidra izpratne par interpretācijas būtību.

1 punkts par mērķa norādīšanu

Mērķis: nodrošināt taisnīgumu, ko prasa tiesiskas valsts princips. Tas tiek sasniegts, īstenojot tiesību piemērotāja padotību likumam, patvaļas aizliegumu, kā arī vienlīdzības un tiesiskās

drošības principu. Korekta tiesību normu interpretācija nodrošina vienveidīgu tiesību normu piemērošanu atbilstoši likuma un /vai likumdevēja gribai, un respektējot tiesību piemērotāja padotību likumam. Tas rada tiesisko drošību un aizliedz piemērotāja patvaļi.

Punkta iegūšanai pietiekami, ja no sniegtās atbildes ir skaidra izpratne par interpretācijas mērķi.

1 punkts par teoriju norādīšanu (arī, ja norādīta tikai Latvijas tiesiskajā sistēmā valdošā, proti, jauktā subjektīvi-objektīvā teorija).

Subjektīvā teorija – likumdevēja vēsturiski psiholoģiskās gribas noskaidrošana. Iztulkotājam jānoskaidro un viņš ir saistīts ar vēsturiskā likumdevēja priekšstatiem un gribu (t.s. izcelšanās laika subjektīvā teorija).

Objektīvā jeb likumimmanentā teorija – no likumdevēja priekšstatiem neatkarīgās (īmanentās) likuma gribas noskaidrošana. Iztulkošanas mērķis ir tiesību normas normatīvās jēgas meklēšana.

Jauktā subjektīvi – objektīvā teorija. Jāņem vērā likumdevēja griba, ciktāl tā atklājama no likuma teksta. Pamatojoties uz likumdevēja vēsturisko gribu, nepieciešams noskaidrot, kāda jēga var būt likumam šodien tā saprātīgā izpratnē, pieņemot to, ka likumam sevī jāietver saprātīgs, lietderīgs un taisnīgs jebkura tiesību jautājuma regulējums (vērtējums). Tā šobrīd ir valdošā teorija.

b) Norādiet galvenās interpretācijas metodes (paņēmienus) ar īsu to satura izklāstu (3 punkti)

3 punkti par visu interpretācijas metožu norādīšanu un īsu satura izklāstu.

2 punkti par visu metožu norādīšanu bez to satura atklāšanas vai ar nepilnīgu paskaidrojumu.

1 punkts par dažu metožu norādīšanu bez satura atklāšanas.

Gramatiskā interpretācijas metode – noskaidro tiesību normas jēgu no valodnieciskā viedokļa. Lietoto vārdu jēga, izteicienu, vārdu savienojumu nozīme ikdienas/speciālajā (juridiskajā) lietojumā, specifiskie termini, legāldefinīcijas, pieturzīmes, gramatika. Sintaktiskais, leksiskais, stilistiskais un loģiskais elements. Palīgmateriāli: vārdnīcas, filologu skaidrojumi, “saprātīga cilvēka” uztvere un tml.

Vēsturiskā interpretācijas metode – noskaidro tiesību normas jēgu, ņemot vērā apstākļus, uz kuriem pamatojoties tā radīta. Likumdevēja nolūka un gribas vēsturiskie elementi, normas radīšanas mērķis, apstākļi, vērtības, normas attīstības vēsture, normas pieņemšanas materiāli (komisiju sēdes, ziņojumi, plenārsēdes debates, atbildīgās komisijas dokumenti).

Sistēmiskā interpretācijas metode – noskaidro tiesību normas jēgu saistībā ar citām tiesību normām. Skatīt kopsakarā ar panta nosaukumu, pārējām daļām, citām tiesību normām tajā pašā nodaļā, normatīvajā aktā, atbilstošā tiesību institūtā, nozarē, konstitucionālajām, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, kā arī vispārējiem tiesību principiem.

Teleoloģiskā (jēgas un mērķa) interpretācijas metode – noskaidro tiesību normas jēgu, pamatojoties uz lietderīgu un taisnīgu mērķi, kas ar attiecīgo tiesību normu jāsasniedz. Tiesību normas tieši izteikts mērķis vai netieši izrietošs (no normas vai tiesiskā regulējuma satura). Likuma mērķis. *Ratio legis*. Tiesību sistēmas mērķis, principi, mainīgā dzīve. Atbilstība tiesību sistēmai.

c) Īsi raksturojiet robežu, pēc kuras sasniegšanas vairs nav iespējama tiesību normas interpretācija un ir veicama tiesību tālākveidošana! Kādos gadījumos attaisnojama (pieļaujama) tiesību tālākveidošana un kādas ir tās robežas? (4 punkti)

1 punkts par tiesību normas interpretācijas robežu raksturošanu

Interpretācijas robežas ir tiesību normā lietoto vārdu iespējamā jēga (visšaurākā – visplašākā), iztulkotājs neko nevar pielikt vai atņemt tekstam. Tiesību normu interpretācija beidzas pie normas iespējamās vārdiskās jēgas. Interpretācija pēc savas būtības nepārkāpj tiesību normas teksta robežas. Interpretācijas robežas ir rakstītās tiesību normas teksts.

Savukārt tiesību tālākveidošana notiek situācijā, kad lēmumu nav iespējams tieši atvasināt no likuma vārdiskās jēgas.

1 punkts par tiesību tālākveidošanas attaisnojumu jeb leģitimitāti

Tiesību tālākveidošana ir pieļaujama gadījumos, kad pastāv likuma nepilnība (robs) vai likums “klusē”, un ja šī nepilnība nav apzināts likumdevēja lēmums, bet gan pretēja likuma plānam.

1 punkts par tālākveidošanas robežām

Tiesību tālākveidošanas robežas nosaka demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējie tiesību principi – varas dalīšanas princips, tiesību piemērotāja padotība likuma un tiesībām. Tiesību tālākveidošana nav pieļaujama gadījumā, ja nav likuma roba vai pastāv likuma tiesībpolitiska nepilnība. Tāpat tiesību tālākveidošana nevar notikt *contra legem* – jāpārbauda, vai nav jāizmanto slēdziens par pretējo (*argumentum e contrario*).

1 punkts par tiesību tālākveidošanas speciālajiem ierobežojumiem

Tāpat norādāmi tiesību tālākveidošanas speciālie ierobežojumi – piemēram, aizliegums tālākveidot par sliktu personai sodu tiesībās un nodokļu tiesībās.

2. jautājums. Tiesību filozofija

2. Raiņa (īstajā vārdā Jānis Pliekšāns) atstātā intelektuālā mantojuma nozīme latviešu kultūrā ir neapstrīdama. Viņš bija ne vien izcils dzejnieks un dramaturgs, bet arī diplomēts jurists. Līdz ar to Raiņa ieguldījums latviešu literārās valodas, kultūras un nacionālās identitātes veidošanā aptver arī viņa kā jurista tiesību filozofijas uzskatus par valsti, tautu, brīvību, taisnīgumu un laimi.

a) Rainis ir viens no retajiem domātājiem Latvijas tiesību zinātnē, kurš pievērsies laimei kā tiesību kategorijai. Viņš rakstījis, ka “laime rodama tikai apmierinājumā ar sevi, kad savus spēkus esi visus lietojis, cik varēdams, kad pats savās acīs esi audzis caur saviem darbiem, kad stāvi caur paša spēku brīvs, neatkarīgs, – pilns vīrs, vārda cienīgākā nozīmē, kam nevienam nav jāpateicas, neviena priekšā nav jālokas”. Īsi paskaidrojiet, vai šajā citātā Rainis raksturojis augstāko laimi? (3 punkti)

b) Īsi raksturojiet, kāds ir Raiņa priekšstats par ideālo Latviju? (3 punkti)

c) Vai demokrātiskā tiesiskā valstī drīkstētu ar likumu noteikt “laimes standartu”, respektīvi, to, kādā tieši veidā cilvēkam būt laimīgam? (Sniedzama vispārīga atbilde, ne tikai Raiņa tiesību filozofijas kontekstā.) (4 punkti)

2. jautājuma vērtēšanas vadlīnijas

2. Raiņa (īstajā vārdā Jānis Pliekšāns) atstātā intelektuālā mantojuma nozīme latviešu kultūrā ir neapstrīdama. Viņš bija ne vien izcils dzejnieks un dramaturgs, bet arī diplomēts jurists. Līdz ar to Raiņa ieguldījums latviešu literārās valodas, kultūras un nacionālās identitātes veidošanā aptver arī viņa kā jurista tiesību filozofijas uzskatus par valsti, tautu, brīvību, taisnīgumu un laimi.

a) Rainis ir viens no retajiem domātājiem Latvijas tiesību zinātnē, kurš pievērsies laimei kā tiesību kategorijai. Viņš rakstījis, ka “laime rodama tikai apmierinājumā ar sevi, kad savus spēkus esi visus lietojis, cik varēdams, kad pats savās acīs esi audzis caur saviem darbiem, kad stāvi caur paša spēku brīvs, neatkarīgs, – pilns vīrs, vārda cienīgākā nozīmē, kam nevienam nav jāpateicas, neviena priekšā nav jālokas”. Īsi paskaidrojiet, vai šajā citātā Rainis raksturojis augstāko laimi? (3 punkti)

Atbilde:

Nē. Lai arī Rainis ar vārdiem “pilns vīrs” raksturo laimīgu cilvēku, tā vēl ir tikai laimes zemākā pakāpe – personiskā jeb individuālā laime. Galvenais personiskās laimes sasniegšanas līdzeklis ir sevis pilnveide caur darbu un cīņu par tiesībām. Taču, lai sasniegtu augstāko laimi, ir jāpārvar katram savs egoisms.

Augstākā laime balstās uz darbu tautas, valsts un visas cilvēces labā. Tās sasniegšanai nepieciešama tautas cīņa par neatkarību un pašnoteikšanos, augstākās laimes galvenais priekšnoteikums ir valsts brīvība.

Vērtēšana:

3 punkti par atbildi, kura pēc būtības atbilst vadlīnijām, proti, kodolīgi izskaidrots, ka Raiņa tiesību filozofijai raksturīgs dažādu laimes pakāpju nošķirums (augstākā – zemākā laime jeb

individuālistiskais (egoistiskais) un sabiedriskais laimes aspekts) un īsi raksturots, kas ietilpst augstākās laimes jēdzienā.

2 punkti par atbildi, kurā pareizi atbildēts, ka citātā nav raksturota augstākā laime, taču iztrūkst skaidrojums par augstākās laimes jēdzienu.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka Raiņa tiesību filozofijā laimes izpratne vispārīgi ir plašāka par šajā citātā norādīto.

b) Īsi raksturojiet, kāds ir Raiņa priekšstats par ideālo Latviju? (3 punkti)

Atbilde:

Ideālā Latvija Raiņa filozofijā ir brīva un laimīga sociālistiska valsts (mūsdienu izpratnē tā būtu sociāli atbildīga valsts). Ikvienam cilvēkam ir darbs, tiek nodrošināts miers, pastāv vienlīdzīga labklājība. Katrs var tiekties pēc augstākas pakāpes brīvības un arvien lielākas laimes.

Vērtēšana:

3 punkti par atbildi, kura pēc būtības atbilst vadlīnijām, proti, atklāti vismaz 3 no ideālās Latvijas priekšstata pamatelementiem: 1) sociālistiska valsts (sociāli atbildīga valsts) – ikvienam ir darbs un tiek nodrošināta vienlīdzīga labklājība; 2) brīva valsts; 3) tiek nodrošināts miers; 4) katrs var tiekties pēc laimes.

2 punkti par atbildi, kurā kodolīgi raksturoti vismaz 2 no iepriekš minētajiem ideālās Latvijas priekšstata pamatelementiem, tai skaitā viens no tiem noteikti sasaistīts ar sociālistiskas valsts ideju.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka ideālās Latvijas izpratne Raiņa tiesību filozofijā ir saistāma ar sociālistiskas valsts (sociāli atbildīga valsts) ideju (tātad tai raksturīgas sociāldemokrātiskas vērtības).

Par kļūdainu būtu uzskatāma tāda atbilde, kas ideālo valsts izpratni Raiņa tiesību filozofijā identificētu ar komunistiskiem ideāliem (boļševisma idejām vai Pētera Stučkas uzskatiem).

c) Vai demokrātiskā tiesiskā valstī drīkstētu ar likumu noteikt “laimes standartu”, respektīvi, to, kādā tieši veidā cilvēkam būt laimīgam? (Sniedzama vispārīga atbilde, ne tikai Raiņa tiesību filozofijas kontekstā.) (4 punkti)

Atbilde:

Nē, nedrīkstētu, jo tas nonāktu pretrunā brīvībai un cilvēka autonomijai kā laimes priekšnoteikumam. Tas nonāktu pretrunā arī cilvēka cieņai, jo no tās izriet prasība pēc personiskās autonomijas respektēšanas. Demokrātiskā tiesiskā valstī politikai un likumiem vispārīgi jābūt vērstiem uz iespēju nodrošināt ikviena tiesības tiekties pēc laimes, valstij būtu jānovērš šķēršļi un jārada optimāli priekšnosacījumi laimes sasniegšanai.

Tāpat nepieciešams nošķirt tiekšanos pēc laimes kā fundamentālu cilvēku mērķi, kas ievērojams politikas veidošanā un valsts varas īstenošanā, no katra individuālās un subjektīvās izpratnes par laimi, kuras noteikšanā un piepildīšanā ar saturu valsts nedrīkstētu iejaukties, ja vien tas nav nepieciešams citu cilvēku tiesību un brīvību aizsardzībai.

Vērtēšana:

4 punkti par atbildi, kas pēc būtības atbilst minētajiem principiem un liecina par jurista kvalifikācijas pretendenta zināšanām un prasmēm šī jautājuma atbildi sasaistīt ar citiem tiesību filozofijas konceptiem vai teorijām (piemēram, brīvības ideju vai cilvēka cieņas konceptu; atsauces uz Loka vai Džefersona izpratni par valsts uzdevumiem), kā arī ar demokrātiskas tiesiskas valsts konceptu un cilvēktiesībām / pamattiesībām (privātās dzīves neaizskaramību; domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību).

Maksimālā punktu skaita piešķiršana būtu jāapsver arī tad ja, atbildē skaidrots tiekšanās pēc laimes (Pursuit of Happiness) koncepts.

3 punkti par atbildi, kas pēc būtības atbilst minētajiem principiem, taču pamatojumā izmantota tikai kāda viena no perspektīvām – saistība ar citiem tiesību filozofijas konceptiem vai teorijām (teorētiska pieeja) vai saistība ar cilvēktiesību / pamattiesību izpratni (no pašlaik spēkā esošo tiesību viedokļa).

2 punkti par atbildi, kas pēc būtības atbilst minētajiem principiem, taču pamatojums ir fragmentārs; metodoloģiskā ziņā nav skaidri nošķirams / ir sapludināts atbildes teorētiskais jeb tiesību filozofijas ietvars ar spēkā esošo tiesību kontekstu.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir izpratne par uzdoto jautājumu, kā arī nav pieļautas kļūdas, skaidrojot demokrātiskas tiesiskas valsts principu vai tā ietekmi uz cilvēka brīvību.

3. jautājums. Latvijas tiesību vēsture

3. Latvijas Republikas Satversmes izstrādes un pieņemšanas laikā Satversmes sapulcē un arī vēlāk (īpaši pēc Zemnieku savienības partijas 1933. gada rudenī iesniegtā Satversmes grozījumu projekta Saeimā) par vairākiem jautājumiem (tiesību institūtiem) notika ievērojamas diskusijas un pretēju viedokļu sadursmes.

a) Uzrakstiet pēc savas izvēles divus jautājumus (tiesību institūtus), par kuriem notika šīs diskusijas un pretēju viedokļu sadursmes Satversmes Sapulcē (tautas nobalsošanu nenorādīt) (3 punkti) (par nepareizu minējumu par vienu punktu tiek samazināts šīs komponentes (apakšpunkta) kopējais punktu skaits).

b) Iespējami īsi raksturojiet abus minētos jautājumus pēc šādiem kritērijiem: 1) pretējo viedokļu būtība un 2) pieņemtais lēmums un Satversmē iekļautais attiecīgais regulējums (4 punkti)

c) Nosauciet to Zemnieku savienības Satversmes grozījumu likumprojektā iekļauto punktu (tiesību institūtu), kurš jau Satversmes sapulcē izraisīja ievērojamas diskusijas un pretēju viedokļu sadursmes? Kāds lēmums tika pieņemts Saeimā par šo jautājumu (tiesību institūtu) līdz valsts apvērsumam 1934. gada 15. maijā? (3 punkti)

3. jautājuma vērtēšanas vadlīnijas

3. Latvijas Republikas Satversmes izstrādes un pieņemšanas laikā Satversmes sapulcē un arī vēlāk (īpaši pēc Zemnieku savienības partijas 1933. gada rudenī iesniegtā Satversmes grozījumu projekta Saeimā) par vairākiem jautājumiem (tiesību institūtiem) notika ievērojamas diskusijas un pretēju viedokļu sadursmes.

a) Uzrakstiet pēc savas izvēles divus jautājumus (tiesību institūtus), par kuriem notika šīs diskusijas un pretēju viedokļu sadursmes Satversmes Sapulcē (tautas nobalsošanu nenorādīt) (3 punkti) (par nepareizu minējumu par vienu punktu tiek samazināts šīs komponentes (apakšpunkta) kopējais punktu skaits).

Atbilde:

Valsts prezidenta institūts, Latgales autonomijas jautājums, tiesnešu ievēlēšana un streiku brīvība.

Vērtēšana:

Pirmā komponente jāvērtē kopsakarā ar otro komponenti. Tas nozīmē, ka būtisks ir otrās komponentes pamatojums attiecīgam jautājumam (institūtam).

Par divām pareizām atbildēm bez nepareiziem minējumiem – 3 punkti.

Par vienu pareizu atbildi bez nepareiza minējuma – 2 punkti.

Par atbildi, no kuras var noprast, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir izpratne par uzdoto jautājumu, lasot pirmo komponenti kopsakarā ar otro komponenti – 1 punkts.

b) Iespējami īsi raksturojiet abus minētos jautājumus pēc šādiem kritērijiem: 1) pretējo viedokļu būtība un 2) pieņemtais lēmums un Satversmē iekļautais attiecīgais regulējums (4 punkti)

Atbilde:

Par valsts prezidentu: Valsts prezidenta (VP) pienākumus pilda Saeimas priekšsēdētājs (kreisie) – valsts prezidentu ievēlē tauta un viņam ir tiesības atlaist Saeimu (pilsoniskās partijas). Kompromiss: Saeima ievēlē VP. VP ir tiesības ierosināt tautai Saeimas atlaišanu.

Ir vai nav pieļaujama Latgales autonomija (principā bija solīta). Šis lūgums tika noraidīts (valsts vienotība). Satversmē nav iekļauts īpašs Latgales vai kādas citas teritorijas statuss.

Tiesnešu ievēlēšana uz termiņu vai uz mūžu. Ar nelielu balsu vairākumu: tiesnešus apstiprina Saeima un viņi ir neatceļami.

Streiku jautājums (brīvība): ir vai nav pieļaujams streiks, ja ir pieļaujams, vai tas ir pieļaujams visos gadījumos (ekonomiska/politiska rakstura streiks, pieļaujamība streikot ierēdniecībai, policijai u.tml.). Virsroku ņēma viedoklis, ka komunisti ekonomiska rakstura streiku var izmantot kā līdzekli nokļūšanai pie varas. Streika brīvība netika iekļauta Satversmes pamata redakcijā.

Vērtēšana:

Par divām saturiski pareizām atbildēm atbilstošām vadlīnijām – 4 punkti.

Par vienu saturiski pareizu atbildi atbilstošai vadlīnijām un vienu saturiski nepilnīgu atbildi atbilstošai vadlīnijām – 3 punkti.

Par vienu saturiski pareizu atbildi atbilstoši vadlīnijām – 2 punkti.

Par atbildi, no kuras var noprast, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir izpratne par uzdoto jautājumu – 1 punkts.

Nepareizas atbildes šajā komponentē netiek ņemtas vērā pie vērtēšanas.

c) Nosauciet to Zemnieku savienības Satversmes grozījumu likumprojektā iekļauto punktu (tiesību institūtu), kurš jau Satversmes sapulcē izraisīja ievērojamas diskusijas un pretēju viedokļu sadursmes? Kāds lēmums tika pieņemts Saeimā par šo jautājumu (tiesību institūtu) līdz valsts apvērsumam 1934. gada 15. maijā? (3 punkti)

Atbilde:

Valsts prezidenta institūts. Otrajā lasījumā tika atbalstīts priekšlikums par tautas vēlētu valsts prezidentu bez tiesībām vienpersoniski atlaist Saeimu.

Vērtēšana:

Par saturiski pareizu atbildi atbilstoši vadlīnijām – 3 punkti.

Par valsts prezidenta institūta minēšanu bez norādes uz pieņemto lēmumu otrajā lasījumā – 2 punkti.

Par atbildi, no kuras var noprast, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir izpratne par uzdoto jautājumu – 1 punkts.

Nepareizas atbildes šajā komponentē netiek ņemtas vērā pie vērtēšanas.

Praktiskās daļas uzdevums (kāzuss)

Padomju okupācijas laikā Juris Ligzda studēja tiesību zinātnes Latvijas Valsts universitātē. Pēc nenokārtota eksāmena padomju valsts celtniecībā 1984. gada 6. janvārī Juris Ligzda bija emocionāli sagrauts un, atsaucoties draugu aicinājumam, sēras pārvarēja ar pamatīgu alkohola daudzumu. Pēc kārtīgas svinēšanas Juris Ligzda stiprā dzērumā norāva no karogu kātiem un saplēsa vairāk kā desmit Latvijas PSR karogus, skaļi lādēja attiecīgā studiju kursa docētāju, dziedāja “buržuāziskās” Latvijas dziesmas un mēģināja piekaut miličus, kas ieradās viņu aizturēt.

Juris Ligzda par izdarīto tika notiesāts pēc vairākiem Latvijas PSR Kriminālkodeksa pantiem. Tiesa konstatēja, ka viņš zaimojis Latvijas PSR karogu, izrādījis pretošanos un nepakļaušanos likumīgajām milicijas pavēlēm, kā arī stiprā alkohola reibumā veicis huligāniskas darbības, traucējot sabiedrisko kārtību un mieru. Juris Ligzda piespriesto sodu izcietā.

Izciestais sods vairoja Jura Ligzdas autoritāti neformālu un disidentu aprindās. Trešās atmodas procesos Juris Ligzda aktīvi līdzdarbojās, kļūdams par augsti vērtētu viedokļu līderi un publicistu. Savukārt pēc neatkarības atjaunošanas Juris Ligzda veica aktīvu sabiedriski politisko darbību, regulāri publicēja savus rakstus par aktuāliem jautājumiem un konsultēja vairākas partijas.

Pēc nacionālās pretošanās kustības dienas atceres 2022. gada 17. martā vairāki viņa domubiedri vērsa uzmanību, ka Juris Ligzda par pārciesto padomju okupācijas laikā esot pelnījis nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu. Viņi rosināja Jurim Ligzdam pieteikties pašvaldībā šī statusa nokārtošanai, jo viņš okupācijas laikā esot notiesāts par savu nacionālo stāju un izcietis visus režīma pāri darījumus.

Pašvaldība, izskatot Jura Ligzdas iesniegumu un viņa iesniegtos dokumentus, 2022. gada 12. septembrī nolēma atteikt piešķirt nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu. Pašvaldība norādīja, ka šajā gadījumā persona esot notiesāta par sadzīvisku huligānisku darbību, kurai neesot bijis nekāda sakara ar pretošanos okupācijas varam, un konkrētajā epizodē neesot bijis arī skaidra mērķa panākt Latvijas neatkarības atjaunošanu.

Juris Ligzda bija patiesi sašutis par šādu formālu un netaisnīgu lēmumu. Īpaši dusmas viņam izraisīja reģionālajā laikrakstā publicētais raksts “Trešās Atmodas varonis – vienkāršs huligāns”, kur bija plaši izklāstīti pašvaldības lēmuma motīvi un viņa krimināllietas materiāli.

Pēc sava advokāta ieteikuma viņš pārsūdzēja pašvaldības lēmumu administratīvajā tiesā. Advokāts ieteica Jurim Ligzdam arī paralēli vērsties Saeimā ar lūgumu piešķirt viņam nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu ar īpašu lēmumu, ko paredzot likuma “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu” 5.¹ pants.

Jautājumi

1. Vai pašvaldības pieņemtais lēmums, noraidot nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusa piešķiršanu Jurim Ligzdam, ir tiesisks un pamatots? Kāpēc?
2. Vai Saeima var piešķirt Jurim Ligzdam nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu? Kāpēc?

3. Vai Saeima var lemt par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusa piešķiršanu Jurim Ligzdam, kamēr pašvaldības lēmuma tiesiskumu pārbauda administratīvā tiesa?
4. Kādas juridiskās metodes izmantojamas, lai noskaidrotu, vai Juris Ligzda atbilst likumā “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu” noteiktajiem kritērijiem attiecīgā statusa piešķiršanai?
5. Raksturojiet Saeimas lēmumu par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusa piešķiršanu kā tiesību aktu!
6. Kādi tiesību avoti nosaka Latvijas Republikas oficiālo nostāju un sniedz juridisku novērtējumu par padomju okupācijas laiku? Kādas sekas šāds regulējums rada valsts varas institūcijām un privātpersonām?
7. Vai vēsturiskā taisnīguma atjaunošana pēc valsts neatkarības atjaunošanas ir Latvijas valsts juridisks pienākums? Kādas ir šā pienākuma robežas?
8. Kādi apsvērumi varētu būt noteikuši likuma “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieku statusu” 2. pantā noteikto potenciālo nacionālās pretošanās kustības dalībnieku dalījumu divās grupās? Kāpēc likumā bijis nepieciešams atsevišķs regulējums par Saeimas tiesībām piešķirt šo statusu?
9. Norādiet visus tiesību avotus, kurus būtu nepieciešams izmantot, lai izlemtu jautājumu par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu Jurim Ligzdam! Sakārtojiet šos tiesību avotus pēc vispārā spēka kritērija un pēc piederības romāņu-ģermāņu (kontinentālās Eiropas) tiesību saimei!
10. Vai Saeima varētu pieņemt atsevišķu likumu, ar kuru Juri Ligzdu varētu atzīt par nacionālās pretošanās kustības dalībnieku? Ar ko atsevišķs likums atšķirtos no likuma “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieku statusu” 5.1 pantā paredzētā Saeimas lēmuma?

Praktiskās daļas uzdevuma (kāzusa) vērtēšanas vadlīnijas

1. Vai pašvaldības pieņemtais lēmums, noraidot nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusa piešķiršanu Jurim Ligzdam, ir tiesisks un pamatots? Kāpēc?

Lēmums ir pareizs un pamatots. Veicot tā pārbaudi, jāpārbauda, vai pareizi piemērota likuma “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu” 2.panta otrā daļa un 1.pants.

Atbilstoši kāzusā minētajam, jāsecina, ka uz Juri Ligzdu varētu attiekties likuma 2.panta otrā daļa, jo darbības, par kurām viņš ticis notiesāts, ir veicis 1984.gada 6.janvārī.

Kāzusa fabulā nav minēta Jura Ligzdas pilsonība (no konteksta gan noprotams, ka viņš ir Latvijas pilsonis) un rehabilitācija, jo tam nav juridiskas nozīmes atbildei uz lietas galveno tiesību jautājumu.

Šajā gadījumā ir jānoskaidro, vai Juris Ligzda ir notiesāts “par savu politisko darbību vai pārliecību”, proti, jāveic šā nenoteiktā tiesību jēdziena konkretizācija.

Konkretizācijā izmantojams likuma 1.pantā formulētais likuma mērķis, kas prasa, lai personas darbība iekļautos nacionālās pretošanās kustībā un būtu vērsta uz Latvijas neatkarības

atjaunošanu. Šajā gadījumā nepieciešams konstatēt politisku motivāciju personas darbībai, par kurām okupācijas vara to tiesājusi.

No kāzusa faktiem nepārprotami izriet, ka veiktajām darbībām iztrūkst politisks mērķis, kas varētu būt par pamatu nacionālās pretošanās dalībnieka statusa piešķiršanai. Juris Ligzda rīkojies alkohola reibumā sadzīvisku un huligānisku iemeslu dēļ, un nav minēts neviens fakts, kas šo darbību vai viņa nolūku ļautu traktēt kā politisku (ar ideju atjaunot Latvijas neatkarību un pretoties okupācijas varai).

Te varētu būt atsauce arī uz Senāta lietā Nr.SKA-103/2020 formulētajām judikatūras atziņām.

2. Vai Saeima var piešķirt Jurim Ligzdam nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu? Kāpēc?

Arī Saeima ar lēmumu nevar piešķirt Jurim Ligzdam nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu. Lai arī šis Saeimas lēmums ir politisks lēmums, tam likumā paredzēts saturisks ietvars, kuru Saeima nevar pārkāpt.

Likuma 5.1panta pirmā daļa prasa, lai veiktajām darbībām būtu mērķis (tās būtu vērstas) atjaunot Latvijas neatkarību. Atbilstoši likumdevēja iecerei, ko uzrāda arī normas sagatavošanas materiāli, Saeima nevar patvaļīgi piešķirt nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu, bet tā arī ir saistīta ar likuma mērķi.

Arī šajā gadījumā Saeimai jākonstatē, ka Juris Ligzda rīkojies sadzīvisku un huligānisku iemeslu dēļ un viņa darbībām nav politiska rakstura vai nolūka (Latvijas neatkarības atjaunošana un pretošanās okupācijas varai).

3. Vai Saeima var lemt par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusa piešķiršanu Jurim Ligzdam, kamēr pašvaldības lēmuma tiesiskumu pārbauda administratīvā tiesa?

Saeima var lemt par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusa piešķiršanu, negaidot administratīvās lietas beigas. Ne likuma 5.1pants, ne arī citi likuma panti neprasa, ka Saeimai jāpagaida, lai beidzas tiesvedība par pašvaldības lēmumu. Tāpat likums neprasa personai obligāti vērsties pašvaldībā pirms vērsšanās Saeimā. Šajā gadījumā procesi var notikt vienlaikus un paralēli.

4. Kādas juridiskas metodes izmantojamas, lai noskaidrotu, vai Juris Ligzda atbilst likumā “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu” noteiktajiem kritērijiem attiecīgā statusa piešķiršanai?

Jāveic likumā ietvertu tiesību normu piemērošana, izmantojamas visas metodes, kas nepieciešamas. Faktiskā sastāva konstruēšana (darbs ar faktiskajiem apstākļiem, būtisko faktisko apstākļu noskaidrošana), tiesiskā sastāva konstruēšana (tiesību avotu daudzējādības princips, tiesību normas meklēšana), tiesību normas iztulkošana, ģenerālklausulas konkretizācija, augstākā un zemākā kritika (tiesību normas pārbaude), subsumpcija (juridiskais silogisms), tiesisko seku noteikšana (konkretizācija), lēmuma pamatojums (argumentācija).

5. Raksturojiet Saeimas lēmumu par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusa piešķiršanu kā tiesību aktu!

Politisks lēmums. Nav ne normatīvs tiesību akts, ne administratīvs akts. Individuāla tiesību akta veids, kuru pieņem Saeima kā demokrātiski leģitimēta institūcija, politiskā procesā tiesību normu ietvaros formulējot savu gribu un balsojot par lēmuma projektu.

6. Kādi tiesību avoti nosaka Latvijas Republikas oficiālo nostāju un sniedz juridisku novērtējumu par padomju okupācijas laiku? Kādas sekas šāds regulējums rada valsts varas institūcijām un privātpersonām?

Valsts nepārtrauktības (kontinuitātes) doktrīna. Tas ir vispārējs tiesību princips, kas ietverts arī 1990.gada 4.maija deklarācijas “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” preambulā un Satversmes ievadā (preambulā). Satversmes tiesa ir konkretizējusi valsts nepārtrauktības doktrīnu vairākos spriedumos (*īpaši lietā Nr.2007-10-0102 un Nr.2009-94-01*). Tāpat attiecīgais vispārējais tiesību princips ir attīstīts un izvērstis tiesību doktrīnā, kā arī Latvijas Republikas valsts varas institūciju praksē (īpaši Latvijas diplomātiskā un konsulārā dienesta prakse okupācijas laikā), formulējot un uzturot valsts nepārtrauktības prasību un okupācijas neatzīšanu.

Valsts varas institūcijām pienākums ievērot valsts nepārtrauktības doktrīnu un rīkoties atbilstoši tai. Privātpersonām – pienākums to respektēt, bet vārda brīvības ietvaros.

7. Vai vēsturiska taisnīguma atjaunošana pēc valsts neatkarības atjaunošanas ir Latvijas valsts juridisks pienākums? Kādas ir šā pienākuma robežas?

Latvijas valstij atbilstoši Satversmes ievada trešajai rindkopai un starptautiskajām saistībām ir juridisks pienākums atjaunot vēsturisko taisnīgumu. Starptautiskajās tiesībās ir attīstījušās tiesības uz patiesības zināšanu (*right to truth*), kas attiecas uz visām no starptautiskiem pārkāpumiem cietušām tautām, tostarp arī Latvijas tautu. Latvijas valstij ir virkne pienākumu, kas izriet no starptautisko tiesību normām, proti, atgūt arhīvus, rosināt pret kara noziedzniekiem kriminālprocesus, ja nav iestājies noilgums. Ir pienākums veikt pasākumus, lai noskaidrotu, kas un ko ir darījis pret tautu un konkrētiem cilvēkiem. Šie principi izriet arī no Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūras. Valstij ir pienākums veikt pasākumus, kas palīdz noskaidrot patiesību un saukt pie atbildības pēc iespējas, proti, ja persona ir jurisdikcijā, ja ir pierādījumi, ja nav iestājies noilgums.

Arī atbilstoši Satversmes tiesas praksei Latvijas valstij ir pienākums iespēju robežās pēc iespējas izlīdzināt okupācijas režīma nodarītos zaudējumus, mazināt netaisnības un atjaunot taisnīgumu. Satversmes tiesa to formulējusi vairākos spriedumos (*piemēram, lietā Nr.2002-12-01*). Robežas nosaka demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējie tiesību principi – tiesiskas valsts princips, samērīguma princips, taisnīguma princips, īpaši vēsturiskā taisnīguma atjaunošana, kā arī tiesiskās palāvības un tiesiskās noteiktības princips.

8. Kādi apsvērumi varētu būt noteikuši likuma “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieku statusu” 2.pantā noteikto potenciālo nacionālās pretošanās kustības dalībnieku dalījumu divās grupās? Kāpēc likumā bijis nepieciešams atsevišķs regulējums par Saeimas tiesībām piešķirt šo statusu?

Nošķiruma pamatā – bruņota pretošanās okupācijas varai un pēc tam – nevardarbīga pretošanās. Nošķirts pēc bruņota partizānu kara beigām, kura beigas ar likumu iezīmētas dažas gadus pēc beidzamo zināmo partizānu vienību darbības izbeigšanas (ap 1956.–1957.gadu). Uz

šo apsvērumu norāda 2. pantā lietotie formulējumi, aprakstot veiktās darbības dažādos laika periodus. Attiecīgi šo faktu arī konstatējis Senāts lietā Nr. SKA-1032/2020.

Atsevišķs regulējums likuma 5.¹ pantā bija vajadzīgs individuālā taisnīguma nodrošināšanai. Likums visus gadījumus neaptver, kad būtu taisnīgi personai piešķirt nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu, bet persona to nevar saņemt, jo neatbilst visām likuma pazīmēm. Tieši lai nodrošinātu individuālo taisnīgumu un sekmētu vēsturiskā taisnīguma atjaunošanu, likumdevējs veica likuma grozījumus un deva iespēju statusu piešķirt arī ar Saeimas lēmumu.

9. Norādiet visus tiesību avotus, kurus būtu nepieciešams izmantot, lai izlemtu jautājumu par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu Jurim Ligzdam! Sakārtojiet šos tiesību avotus pēc vispārsaistošā spēka kritērija un pēc piederības romāņu-ģermāņu (kontinentālās Eiropas) tiesību saimei!

Patstāvīgie tiesību avoti, tiesību pamatavoti – Satversme, 1990.gada 4.maija deklarācija “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, likums “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu”.

Patstāvīgie tiesību avoti, subsidiārie (papildus) tiesību avoti – demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējie tiesību principi (visas juridiskās metodes, valsts nepārtrauktības doktrīna, taisnīguma princips, tiesiskas valsts princips, patvaļas aizlieguma princips, tiesību piemērotāja padotība likumam un tiesībām u.c.), Satversmes tiesas spriedumi (2007-10-0102, 2009-94-01).

Tiesību palīgavoti – doktrīna (*vēsturnieku pētījumi par nacionālo pretošanās kustību, juristu vērtējums par valsts nepārtrauktību u.c.*), sagatavošanas materiāli (*Egila Levita paziņojums, likuma grozījumu anotācija un apspriešana Saeimā, arī sākotnēja likuma izstrādes materiāli*), judikatūra (SKA-1032/2020, arī SKA-237/2018), iestāžu prakse (*Saeimas un pašvaldību iepriekšējā prakse līdzīgos gadījumos*).

Sniedzot atbildi sagaidāms, ka students detalizē izmantotos tiesību avotus un jo īpaši parāda izpratni par pieejamiem tiesību palīgavotiem.

10. Vai Saeima varētu pieņemt atsevišķu likumu, ar kuru Juri Ligzdu varētu atzīt par nacionālās pretošanās kustības dalībnieku? Ar ko atsevišķs likums atšķirtos no likuma “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieku statusa” 5.¹ pantā paredzētā Saeimas lēmuma?

Jā, Saeima var pieņemt šādu individuālu likumu. Saeima uztur praksi par personu atzīšanu par Latvijas pilsoņiem ar atsevišķu likumu. Uz personu, par kuru tiktu pieņemts atsevišķs likums, neattiektos tie ierobežojumi, kas Saeimai saistoši ar likumu “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu”. Šajā gadījumā Saeima pieņem atsevišķu likumu kā speciālo tiesību normu par konkrētu personu pret vispārējo likuma “Par nacionālās pretošanās kustības dalībnieka statusu” regulējumu.